

II.9. Környezeti nevelés, tájékoztatás, szemléletformálás

A környezetvédelem egyik fontos hatótényezője a környezettudatos életvitel, látásmód, amelyet a lakossági szemléletformálás teremt meg. Környezetvédelmi ismeretek és az ökológiai összefüggések megértése nélkül nem képzelhető el környezettudatos életmód, ezért a környezeti szemléletformálásnak legalapvetőbb feladata az, hogy az emberek számára közérthetővé és világossá tegye, legtöbb fogyasztói döntésüknek környezeti következményei is vannak.

A Kvt. értelmében¹ a környezeti nevelés, a környezeti ismeretek terjesztése és fejlesztése (az óvodai nevelés, iskolai nevelés, képzés, művelődés, iskolarendszeren kívüli oktatás és továbbképzés, ismeretterjesztés, könyvkiadás) elsősorban állami és önkormányzati feladat. 2017-től azonban minden önkormányzati működtetésű általános és középiskola állami fenntartásba került. A környezeti nevelés a közoktatás egyik kötelező alapfeladata. A közoktatás részeként vagy annak kiegészítéseként a fővárosban számos ökoiskola és erdei iskola, valamint zöldóvoda segíti a fiatal korosztály környezeti nevelését. Ezenkívül a környezettudatos szemléletű alapítványok, egyesületek, gazdasági társaságok kampányok és pályázatok útján szintén jelentős szerepet töltenek be a környezeti nevelés terén.

A Kvt. alapján az önkormányzatok törvényi kötelezettsége a lakosság tájékoztatása a környezet állapotáról. A Fővárosi Önkormányzat környezeti tájékoztatásának meghatározó eszköze a jelen dokumentum, a Budapest környezeti állapotértékelés is, ami az önkormányzat illetékességi területén elemzi, értékeli a környezet állapotát. Ezenfelül a környezeti adatok térbeliségéről Budapest térinformatikai portálja tájékoztatja a lakosságot.

Hasonlóképpen törvényi kötelezettség a társadalmi részvétel biztosítása is. A Mötv.² alapján a helyi önkormányzat feladatai ellátása során támogatja a lakosság önszerveződő közösségeit, együttműködik e közösségekkel, biztosítja a helyi közösségekben való széles körű állampolgári részvételt.

A Fővárosi Közgyűlés Környezetvédelmi Alapot hozott létre a fővárosi környezetvédelmi célok pályázati úton történő megvalósítása érdekében. Az alap olyan környezeti neveléssel kapcsolatos pályázatokat is támogatott, amelyeket civil szervezetek, alapítványok, felsőoktatási intézmények valósítottak meg.

2020 óta a Fővárosi Önkormányzat számos részvételiességgel kapcsolatos folyamatot indított el: több budapesti park fejlesztését online közösségi tervezéssel készítette elő, közösségi gyűléseket szervezett, a közösségi költségvetés keretében egymilliárd forint sorsáról a lakosok kezébe adta a döntést, a lakosságot bevonta a forgalomcsillapítási mintaprojektek értékelésébe, társadalmi vitára bocsátotta a civil rendezet megújítását, továbbá létrehozta a Budapest polgári kezdeményezés fórumát.

Az rdt.budapest.hu oldalon keresztül a lakosság kérdőíves formában oszthatja meg véleményét a fővárosi közterületeket, parkokat érintő tervekről.

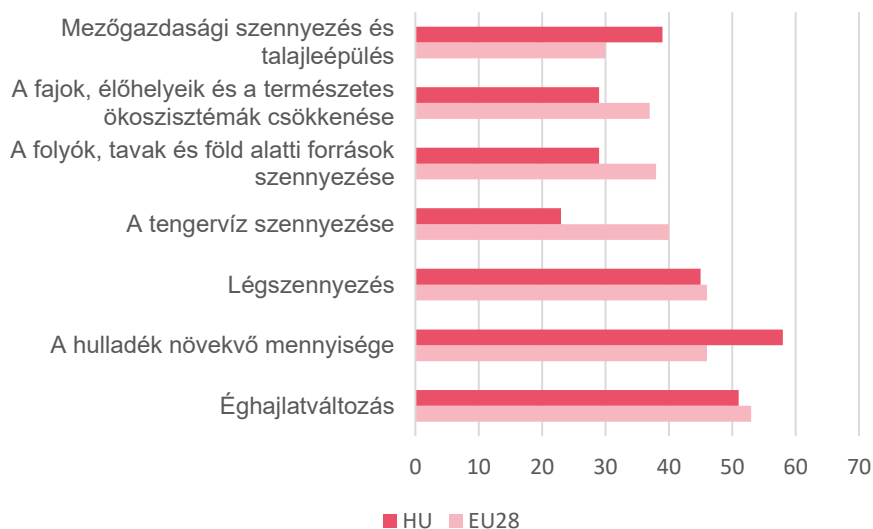
A főváros környezeti elemeinek állapotára és az azt befolyásoló tényezőkre vonatkozóan 2020-tól minden évben teljes körű lakossági felmérés készült Budapesten.

A lakosság környezettudatossága

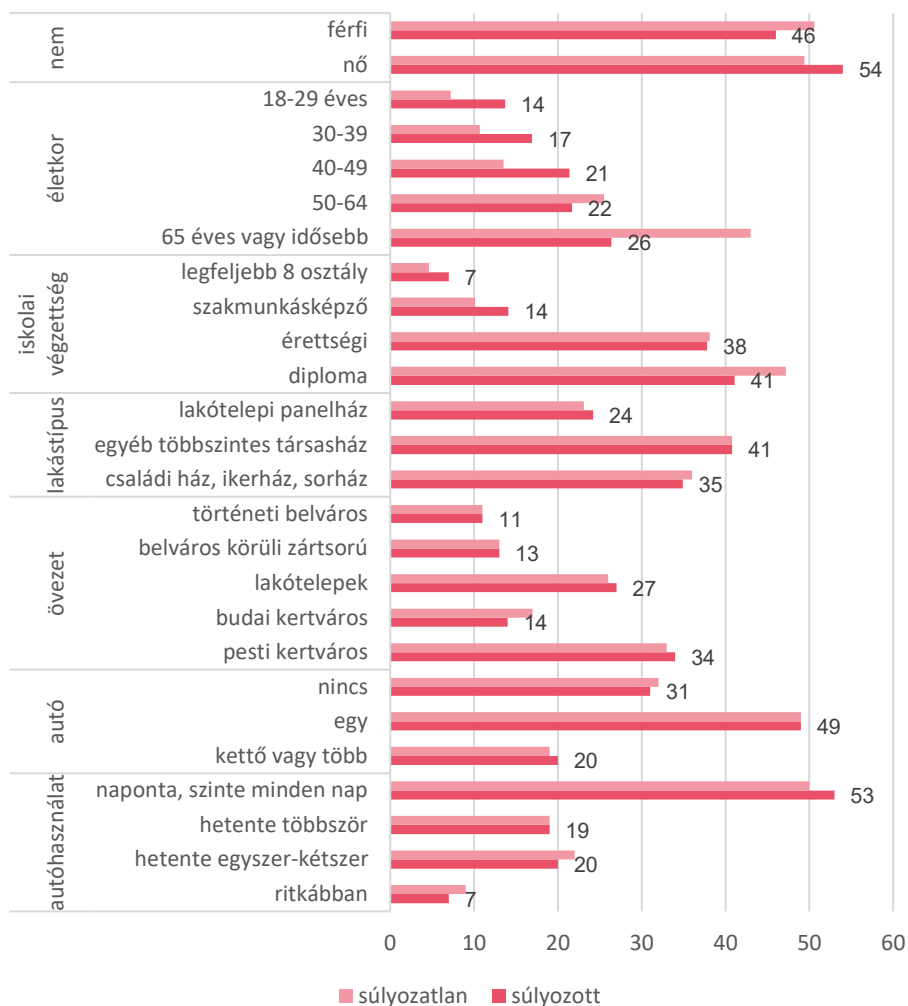
A környezeti károk megelőzéséhez és mérsékléséhez, az élhető és fenntartható városi környezet eléréséhez vezető célok meghatározásához fontos feladat a lakosság környezettudatosságának felmérése, a környezetvédelemhez és a fenntarthatósághoz való viszonyulásának megismerése. A fővárosi lakosság attitűdjére a nemzetközi és országos felmérések alapján lehet következtetni, illetve egyes országos felmérések a fővárosra vonatkozó adatokat is tartalmazzák.

Az EuroBarométer 2019-es felmérése³ szerint a magyarországi válaszadók a 2014-es felmérés⁴ óta valamivel kevésbé aggódnak a légszennyezés miatt (45%) és leginkább a hulladék növekvő mennyisége miatt aggódnak (58%). Emellett a klímaváltozást is hasonlóan fontos témának tartják (51%). A magyar válaszadók környezetvédelmi problémák kezelésének leghatékonyabb módjának elsősorban a szigorúbb környezetvédelmi jogszabályok bevezetését és a fogyasztás módjának megváltozását tartják. A magyar válaszadók leginkább a szelektív hulladékgyűjtésben voltak aktívak (53%), bár ez a korábbi felméréshez képest mérséklődött, valamint több mint egyharmaduk csökkentette energiafogyasztását és kerülte az egyszer használható műanyag termékeket vagy inkább újrahasználatos műanyagot vásárolt. Az energiafogyasztás csökkentésére a korábbihoz képest is kevesebb magyar válaszadó (38%) tett lépéseket. A magyarországiak 40%-a aggódik a műanyag termékek környezetre és az egészségre gyakorolt hatása miatt, azonban az EU átlaghoz képest 8 százalékponttal kevesebben, a válaszadók közel fele csökkentette az egyszer használatos műanyag szatyrok használatát.

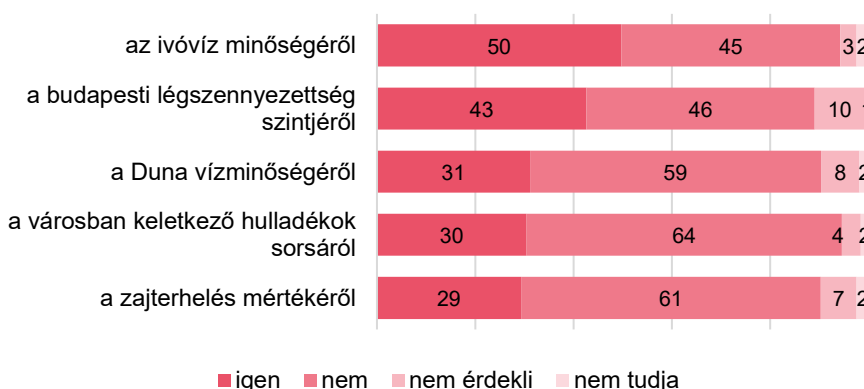
1. ábra: A legfontosabbnak ítélt környezeti problémák Magyarország és az EU lakossága szerint (Forrás: EuroBarométer 501, 2019, European Commission)

A főváros környezeti elemeinek állapotára és az azt befolyásoló tényezőkre vonatkozóan **2020-tól minden évben teljes körű lakossági felmérés készült Budapesten.** A kutatásokat a Medián Közvélemény- és Piackutató intézet készítette 1000 fő telefonos megkérdezéssel (CAPI), strukturált kérdőívvel. A mintavétel módszere rétegzett véletlen eljárás volt. A véletlen minta kisebb torzulásai a KSH adatai alapján statisztikai eljárással, többszemponú súlyozással lettek korrigálva. A korrekciót követően a minta pontosan tükrözi a felnőtt budapesti népesség nem, életkor és iskolai végzettség szerinti összetételét.

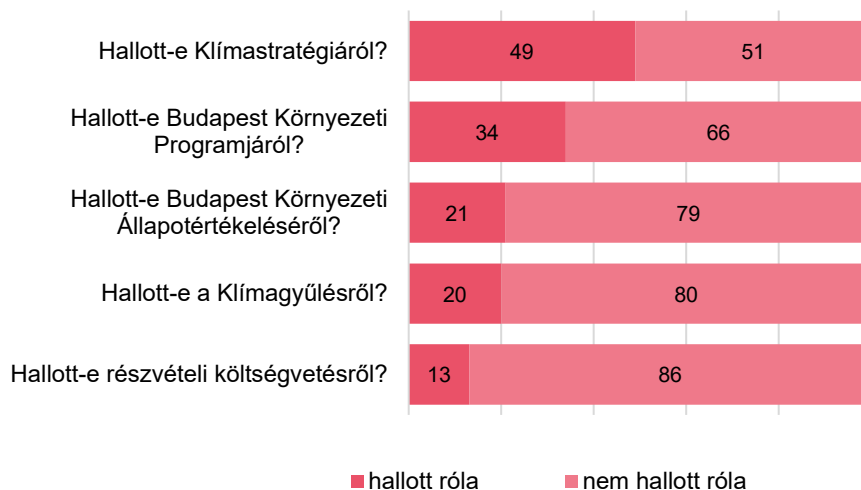
2. ábra: A súlyozott és súlyozatlan minta összetétele nem, életkor, iskolai végzettség és lakástípus szerint, 2023.

A 2020-as kutatás szerint a budapestiek közül az **ivóvíz minőségéről érzik a legtöbbet tájékozottnak magukat**, és – a városban keletkező hulladék sorsa mellett – erről mondták a **legkevesebben, hogy nem érdekli őket**. A tájékozottak aránya azonban ebben a tekintetben is csupán 50 százalék.

3. ábra: A személyes tájékozottság megítélése, 2020.

A 2021-es kutatás szerint a Fővárosi Önkormányzat környezetvédelmi tevékenységei közül a Klímastratégia a leginkább ismert a városban élők körében, de ezzel is csak a lakosság fele találkozott. A többi törekvés, program ismertsége figyelemre méltóan alacsony.

4. ábra: A Fővárosi Önkormányzat környezetvédelmi törekvéseinek ismertsége, 2021.

A budapestiek leginkább a városi hősziget hatást, a nagy autóforgalmat, a biztonságos kerékpárutak hiányát, a közlekedésből eredő zajt és az utcák piszkosságát tartják a legnagyobb környezeti problémának a környezetükben.

5. ábra: A környezet helyzete a lakóhely, illetve a sűrűn látogatott városrészek helyzete alapján, 2020, 2021, 2023.

A város környezeti helyzetét összességében kevésbé találják súlyosnak 2023-ban, mint 2020-ban. Egyedül a város felforrósodását ítélik nagyobb problémának az idén, mint három évvel ezelőtt, miközben az utcák szennyezettsége, a levegő minősége, az illegális szeméttlerakások, az elöntések és a hulladékégetésből eredő levegőszennyezettség egyértelműen kisebb problémát jelent 2023-ban, mint 2020-ban.

A kérdéssor elemei a lakóhely belvárosi, vagy külvárosi jellege szerint rendeződtek egy kivétellel két csoportba. Nem illeszkedett ebbe a csoportosításba a kerékpárutak biztonságosságára adott válaszok értékelése, mivel azokat a belvárosban és a külvárosban is hasonló arányban értékelik.

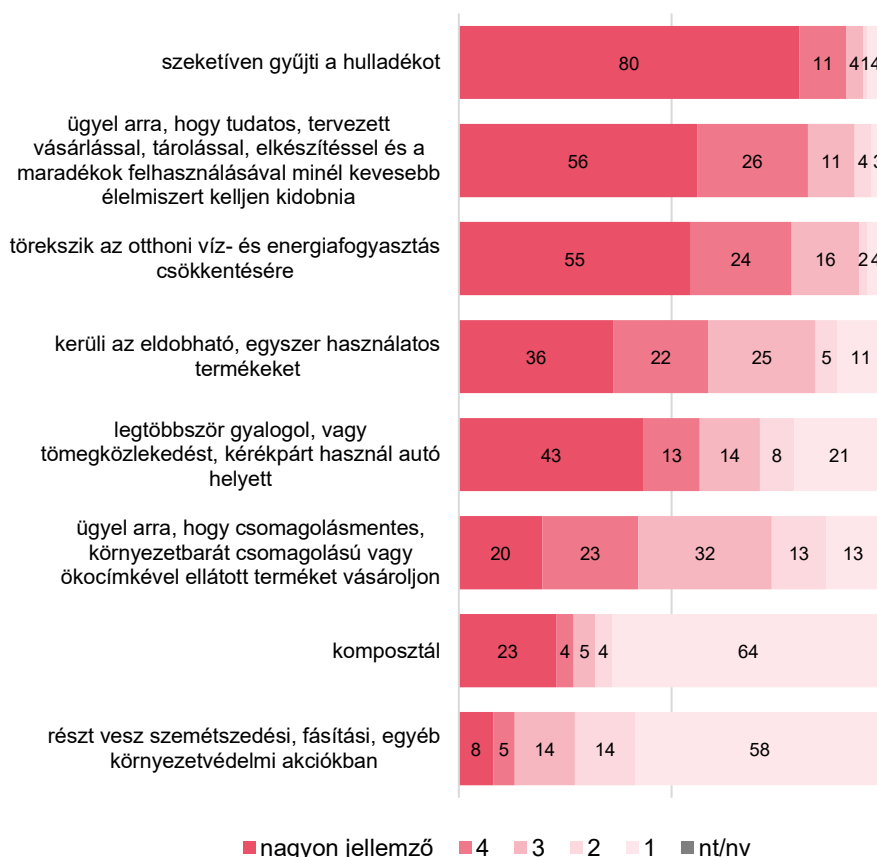
A környezet nyári felforrósodását, az autóforgalmat, a közúti közlekedésből eredő zajt mindenhol nagyra tartják, de a történeti belvárosban még jellemzőbb problémák ezek, mint máshol. A rossz levegő és a kevés fa kifejezetten a belvárost érintő problémák; jóval jellemzőbbnek tartják a történeti belvárosban élők még a belváros közeli zárt sorú övezet lakóinál is.

A hulladékkal fűtés, a zöldhulladék égetéséből származó füst és az esőzések utáni elöntések a pesti kertvárosi részeken jellemzőbbek, mint más lakóövezetekben.

A belvárosi jellegű problémák elsősorban a történeti belváros területén okoznak gondot, tehát a belváros közeli zárt sorú övezetben már nincs akkora jelentőségük. A külvárosi jellegű problémák a pesti kertvárosi részeken nehezítik elsősorban az ott lakók mindennapjait, de a budai kertvárosi területeken is jellemzőek. Egyik problémátípus sem jelentős a belváros körüli zárt sorú övezetben, illetve a lakótelepeken. A környezeti helyzet megítélésének mértékét a lakóhely, illetve a sűrűn látogatott városrészek állapota alapján a függelék tartalmazza.

A Budapesten élők leginkább a **szelektív hulladékgyűjtéssel** járulnak hozzá a környezet védelméhez, ez a magatartás **rendkívül elterjedt**, a kutatás tapasztalatai szerint. Nagyon jellemző még az étel kidobásának elkerülése és az otthoni víz- és energiafogyasztás csökkentése.

Függelék F.1.

6. ábra: A környezettudatos magatartásformák elterjedtsége, 2021. (nt/nv = nem tudja/nem válaszolt)

A környezettudatos magatartás jellemzőbb a nőkre, mint a férfiakra, és az idősek is jobban odafigyelnek néhány területen, mint a fiatalok. A társadalmi csoportok közötti

különbségeket elsősorban a lehetőségek különbözősége okozza: a kertvárosban élők például értelemszerűen jellemzőbben komposztálnak, viszont kevésbé fogják vissza az autóhasználatot.

A kutatás alapján az a kép bontakozik ki, hogy a magasabb státuszúak nagyobb fokú környezettudatosságának hatását csökkenti a magasabb fogyasztásuk (pl. gyakori autóhasználat), így összességében nem feltétlenül élnek környezettudatosabb életet, mint az alacsonyabb státuszúak, akiknél a kisebb fokú autóhasználat mellett a nagyobb takarékoság is növeli a környezetkímélőbb magatartásformák előfordulását.

A szakterületekre vonatkozó konkrét véleményeket a környezeti állapotértékelés vonatkozó fejezetei tartalmazzák.

Környezeti nevelést, tájékoztatást és a társadalmi részvételt célzó intézkedések

Környezeti nevelés

A környezeti nevelés, a környezeti ismeretek terjesztése és fejlesztése (az óvodai nevelés, iskolai nevelés, képzés, művelődés, iskolarendszereken kívüli oktatás és továbbképzés, ismeretterjesztés, könyvkiadás) a környezetvédelmi törvény szerint elsősorban állami és önkormányzati feladat. 2017-től azonban minden önkormányzati működtetésű általános és középiskola állami fenntartásba került. A nemzeti köznevelésről szóló törvény végrehajtásáról szóló kormányrendelet 2016-os módosítása⁵ szerint az állami intézményfenntartó helyébe lépő tankerületi központok feladata a köznevelési intézmények fenntartása és működtetése. Emellett egyéb szervezetek is tevékenyen részt vesznek a környezettudatos szemlélet kialakításában.

Ökoiskolák, zöldóvodák, erdei iskolák

A Nemzeti Alaptanterv⁶ bevezetése óta a **közoktatás egyik kötelező alapeladata a környezeti nevelés**. A kerettantervek alapcéljai között szerepelnek a környezeti nevelés céljai és szinte minden tantárgy esetében megtalálhatóak a környezeti nevelés követelményei.

A magyar Ökoiskola Hálózat⁷ 2000 márciusa óta működik hazánkban. Az ökoiskolákban a környezeti nevelés nem csak a tanításban, hanem az iskolai élet minden területén megvalósul. **A fővárosban 146 „Örökös Ökoiskola”** címet elnyert általános, illetve középiskola található.⁸ Ezen 146 iskolán kívül **számos** iskola rendelkezik „**Ökoiskola**” címmel a fővárosban.

Az ökoiskolákhoz hasonlóan 2006 óta úgynevezett zöldóvodák is működnek a fővárosban. Budapesten 194 db „Zöld Óvoda” és ezen belül 69 db „Örökös Zöld Óvoda” működik⁹.

A kormányzat Erdei Iskola Programjának hatására több, a környezeti neveléssel kiemelten foglalkozó iskola erdei iskola programot hozott létre. Budapesten a Pilis Parkerdő Zrt. által üzemeltetett Hármashatár-hegyi **Erdőajándéka Erdei Iskola** szolgálja az iskolások környezeti nevelését.

Tanösvények

Jelenleg Budapest természeti értékeit több mint 40 tanösvény, valamint bemutató tábla ismerteti, melyek többnyire az elmúlt két évtizedben jöttek létre. A fővárosi tanösvények így összesen körülbelül 30 km hosszúságúak. Döntő többségük

⁵ Függelék F.2.

szabadon látogatható, de néhány helyen a látogatás korlátozott, vagy nyitvatartási időhöz kötött. A tanösvények részletes bemutatását a függelék tartalmazza.

Budapest Főváros Önkormányzata a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesülettel (MME) közösen 2011-ben a helyi védettségű területeken tanösvényhálózat kialakításába kezdett, a Fővárosi Környezetvédelmi Alap anyagi támogatásának segítségével. Így a Fővárosi Önkormányzat a legtöbb természetismereti fővárosi tanösvény támogatójává vált, ugyanakkor Budapesten számos további kerületi önkormányzat, valamint állami és civil szervezet is hozott létre tanösvényeket.

Míg az ökoiskolák, zöldóvodák, erdei iskolák, illetve az országos védett területeken található tanösvények fenntartása állami feladat, a főváros helyi jelentőségű védett természeti területein található tanösvények fenntartása a Fővárosi Önkormányzat hatásköre. A tanösvények egyfajta „szabadtéri tanteremként” segítik, egészítik ki az intézményi oktatást.

Szemléletformálás

A Fővárosi Önkormányzat szemléletformálási feladatainak többsége a tematikus célterületekhez rendeltlen jelenik meg, elsősorban a közszolgáltatást végző gazdasági társaságok alapfeladataként, illetve a környezetvédelmi hasznot eredményező beruházásokhoz ismeretterjesztő, népszerűsítő átfogó kampányok is társulhatnak, növelve a projekt társadalmi támogatottságát.

A Fővárosi Önkormányzat szemléletformálás céljából zöldinfrastruktúra fejlesztéssel kapcsolatos kiadványokat jelentetett meg Zöldinfrastruktúra füzetek címmel, amelyek a főváros honlapjáról letölthetők¹⁰.

A közszolgáltatást végző fővárosi gazdasági társaságok közül az elmúlt években elsősorban a BKM Nonprofit Zrt. FŐTÁV. FKF, FŐKERT Divíziói és a Fővárosi Vízművek vállaltak aktív szerepet a szemléletformálásban – lásd részletesebben: III. fejezet *Környezeti program végrehajtásának nyomkövetése* c. fejezet.

A fővárosban számos más szervezet (gazdasági társaság, civil szervezet, kerületi önkormányzat, államigazgatási szerv stb.) is folytat szemléletformálási tevékenységet, melyek közül több nemzetközi projekthez kapcsolódik, mint például a „Föld órája” elnevezésű mozgalom, vagy az *Európai Mobilitási Hét*. Más programok országos kampányokhoz kapcsolódnak, mint például a *BAM! Bringázz a munkába kampány*, vagy az *Energiatudatos Magyarország* kampány.

Mára már az egyházak is szerepet vállalnak a környezetvédelemmel kapcsolatos szemléletformálásban, többek között – Ferenc pápa megnyilatkozásai¹¹ alapján – a római katolikus egyház is.

A kerületek számos szemléletformáló akciót szerveznek (növényültetés, hulladékgyűjtés, közösségi kert, közösségi komposztáló létesítés, növényvásár, magkönyvtár, lakossági komposztáló és csapadékvízgyűjtő pályázat, zöldterület örökbefogadási program stb.), emellett a szemléletformálást és tájékoztatást segítő honlapokat és tanácsadó pontokat is üzemeltetnek (klima.obuda.hu, I. kerületi Renopont stb.)

A szemléletformáló kampányok többségének célcsoportja a teljes lakosság, illetve számos program a gyermekeket és fiatalokat célozta meg, viszont **nincs olyan projekt, mely kifejezetten az idősebb korosztályt szólítaná meg** a tájékozódás, **alkalmazkodás érdekében**.

A szemléletformáló tevékenységek többsége nem eseti jellegű, hanem évente megrendezésre kerül vagy folyamatosan valósul meg, azonban a finanszírozási háttér kiszámíthatatlansága problémát jelent a szemléletformálást végző szervezetek

számára. A jó gyakorlatok megosztása és a kerületek, valamint intézményi, szakmai szervezetek közötti kapcsolatok erősítése még további lehetőségekkel bír.

A Fővárosi Önkormányzat aktuális szemléletformálási projektjeinek részletes bemutatását a *BKÁÉ 2022. Környezeti nevelés, tájékoztatás, szemléletformálás fejezetének F.3 függeléke* tartalmazza.

Tájékoztatás

A Kvt. alapján az önkormányzatok törvényi kötelezettsége a lakosság rendszeres tájékoztatása a település környezeti állapotáról. A Fővárosi Önkormányzat környezeti tájékoztatásának meghatározó eszköze a jelen dokumentum, a Budapest környezeti állapotértékelése is, ami az önkormányzat illetékességi területén elemzi, értékeli a környezet állapotát. Budapest környezeti állapotértékelését a Fővárosi Közgyűlés hagyja jóvá és az önkormányzat honlapján kerül teljes terjedelmében közzétételre. Ezenkívül a legfőbb adatokat, következtetéseket tartalmazó magyar és angol nyelvű rövidített tartalmi kivonat – legalább kétévenként nyomdai kiadványban is – előállításra kerül.

A környezeti adatok térbeliségéről Budapest térinformatikai portálja tájékoztatja a lakosságot. A Portál célja, hogy a térinformatikai alkalmazásokon keresztül tájékoztatás céljából megjelenítse és széles körben hozzáférhetővé tegye a fővárossal kapcsolatos, fontosabb, nyilvános térinformatikai adatokat.

A lakosság veszélyhelyzeti tájékoztatásáért a vonatkozó jogszabály¹² alapján, amennyiben más jogszabály másként nem rendelkezik, a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter, a központi államigazgatási szerv vezetője, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi és területi szervének vezetője, a megyei és a helyi védelmi bizottság elnöke, a polgármester, a főpolgármester, a gazdálkodó szervezet vezetője felelős.

A mért adatok alapján a szmogriadót, annak fokozatait és a szükséges intézkedéseket – a Kvt. rendelkezései alapján – Budapesten a főpolgármester rendeli el és szünteti meg.

Társadalmi részvétel

Hasonlóképpen törvényi kötelezettség a társadalmi részvétel biztosítása is. A Möt. alapján a helyi önkormányzat feladatai ellátása során támogatja a lakosság önszerveződő közösségeit, együttműködik e közösségekkel, biztosítja a helyi közügyekben való széles körű állampolgári részvételt.¹³

Civil szervezetek, alapítványok, nagyvállalatok rendszeresen írnak ki környezetvédelmet célzó pályázatot, azonban a Fővárosi Önkormányzat is évente pályázatot ír ki, melyet a Környezetvédelmi Alapból finanszíroznak. Emellett a Fővárosi Önkormányzat tulajdonában álló közszolgáltató cégek is aktív szerepet vállalnak a környezetvédelemben és a szemléletformálásban. Továbbá a kerületi önkormányzatok jelentős része is kiír környezetvédelmi pályázatokat.

A Főváros Közgyűlése által létrehozott **Fővárosi Környezetvédelmi Alap**¹⁴ célja, hogy hatékonyan segítse a Fővárosi Önkormányzat környezetvédelmi feladatainak ellátását, többek között a környezetvédelmi oktatás, nevelés területén is. A Fővárosi Önkormányzat évente hirdet pályázatot, melyre civil szervezetek, budapesti telephelyű köznevelési intézmények, budapesti telephelyű felsőoktatási intézmények pályázhatnak, amelyek az elnyert összegből Budapest közigazgatási területén végeznek környezet- és természetvédelmi tevékenységet.

A Fővárosi Önkormányzat által létrehozott **TÉR_KÖZ** pályázatokhoz kapcsolódóan **útmutató kézikönyv és példatár** is készült a **társadalmi bevonásról**. A kézikönyv

célja, hogy a lehető legtöbb szereplő számára rávilágítson a társadalmi bevonás előnyeire, feltárja a szükséges feltételeket, továbbá a bemutatásra kerülő eszközökből mindenki a helyi viszonyok közé átültethető ötletet szerezzon.

2020-tól a Fővárosi Önkormányzat számos részvételiességgel kapcsolatos folyamatot indított el:

- **Budapesti parkok közösségi tervezése:** A budapesti parkok tervezett fejlesztését közösségi tervezéssel egybekötve készíti elő. A kialakult járványhelyzetre tekintettel jellemzően online formában bonyolítja le a közösségi tervezést a Radó Dezső Terv honlapján¹⁵. A lakosság kérdőíves formában megoszthatja a véleményét a fővárosi közterületek, parkok fejlesztéséről.
- **Közösségi gyűlések:** 2020 szeptemberében zajlott le Budapest első közösségi klímagyűlése. A gyűlésen 50 véletlenszerűen kiválasztott, Budapest lakosságát reprezentáló budapesti lakos vett részt, ahol rövid oktatást követően vitatták meg a főváros éghajlat-változási kérdéseit, melynek megoldására javaslatokat is tettek. A következő évben *Budapest Európában* címmel rendeztek közösségi gyűlést, míg a Fővárosi Önkormányzat 2022-ben a közlekedési eredetű légszennyezéssel kapcsolatban szervezett közösségi gyűlést.
- **Közösségi költségvetés:** A fővárosi költségvetés terhére egymilliárd forint sorsáról a lakosok dönthetnek. A közösségi költségvetés keretében három témában lehet projektötletekkel jelentkezni: (1) „*Nyitott Budapest*”: együttműködést, kísérleti megoldásokat, digitális fejlesztéseket segítő ötletek; (2) „*Zöld Budapest*”: a főváros zöldterületeinek fejlesztését vagy a klímaadaptációt segítő ötletek; (3) „*Esélyteremtő Budapest*”: a társadalmi szolidaritást segítő vagy közösségfejlesztő projektek. A részvételi költségvetés megvalósításával Budapest nem csak hasznos, sokaknak tetsző fejlesztésekkel gyarapodik, hanem tudatos, aktív állampolgárokkal is.
- **A lakosság bevonása a forgalomcsillapítás ügyébe:** Azonnali, drága és végleges beavatkozások helyett a Fővárosi Önkormányzat mintaprojektek keretében ideiglenes megoldásokkal tesztelte a forgalomcsillapítási elképzeléseket, időt adva a város lakóinak arra, hogy megérezzék, értékeljék ezek hatásait. Néhány hónapnyi próbaidőszak után részletes kérdőívekkel kérte ki¹⁶ az önkormányzat a lakosság véleményét az érintett útvonalakkal, terekkel kapcsolatos tapasztalataikról, javaslataikról. Emellett több más közlekedésfejlesztési projekttel kapcsolatban oszthatta meg a lakosság a véleményét: Belváros-Lipótváros, Belső-Ferencváros, Pesti alsó rakpart, Szentendrei út – Vörösvári út, Üllői út, Andrásy út, Budafoki út környéke, Pasarét, Belső-Erzsébetváros, Nagykörút.
- **A Fővárosi Önkormányzat civil rendeletének megújítása:** Az önkormányzat társadalmi vitára bocsátotta új civil rendeletét. A 2021-ben elfogadott új szabályozás révén a főváros döntéshozatali folyamataiba könnyebben tudnak a civil szervezetek bekapcsolódni, a Városháza megfelelő szakmai egységeivel való párbeszéd könnyebben ki tud alakulni.
- **A Budapest polgári kezdeményezés:** Az önkormányzat online fórumot hozott létre, ahol a lakosság kezdeményezést indíthat, illetve mások kezdeményezéseihez csatlakozhat, Budapest élhető mindennapjainak és fenntartható jövőjének alakításáért. A fórum lehetőséget nyújt arra is, hogy a döntéshozók megismerjék a lakosság ötleteit, véleményét. Amennyiben egy ötlethez több mint 10 000 lakos csatlakozik, úgy lehetőség nyílik a Fővárosi Közgyűlés előtt tárgyalni az ügyet.

A társadalmi szerepvállalás folyamatos, napi szintű lehetőségét biztosítja néhány civil és önkormányzati kezdeményezés. Így például a jarokelo.hu, a hulladekvadasz.hu weboldalak, valamint a XV. kerületi Intelligens Panaszbejelentő Rendszer mind azt biztosítja, hogy a lakosság bármikor bejelenthesse a közterületeket érintő panaszait, és nyomon követhesse a megoldásuk alakulását. A Klíma Panasz weboldal¹⁷ és a Radó Dezső Terv felületei is arra ösztönzik a lakosságot, hogy véleményüket, panaszait megosszák a várostervezőkkel. A Fővárosi Önkormányzat által

létrehozott Budapest Dialog¹⁸ is arra biztosít lehetőséget, hogy a helyi lakosság és az önkormányzatok egyaránt megoszthassák fejlesztési ötleteiket, projektjeiket egymással.

A fővárosban megvalósult, a környezetvédelem témájával összefüggő pályázatokat és projekteket a *Környezeti nevelés, tájékoztatás, szemléletformálás Függelék* tartalmazza. Mivel ezen pályázatokról és projektekről nem áll rendelkezésre adatbázis, így a lista nem tekinthető teljesnek, a feltüntetett projekteken kívül számos más környezetvédelmi, illetve természetvédelmi szemléletformálási projekt is megvalósulhatott a fővárosban.

A fővárosban kiírt pályázatok többsége eseti, de nagy számban vannak évente kihirdetett pályázatok is. A pályázatok jelentős része a lakosságot (illetve társasházakat) célozza meg, illetve sok esetben iskolákat, civil szervezeteket céloz meg. Emellett több kerület is létrehozott saját környezetvédelmi alapot, például a VIII.¹⁹, XIII.²⁰, XXII.²¹ kerületi önkormányzatok.

Közösségi tervezésnek nevezzük, ha a tervezési folyamatba már annak egészen korai szakaszában is ténylegesen bevonják az érintetteket. A közösségi tervezés kulcseleme a helyi érintettek, közösségek aktivizálása és bevonása egy közös jövőkép és stratégia kialakításába, oly módon, hogy az valóban tükrözze az érintett közösség szükségleteit, igényeit és szempontjait.²²

A közösségi tervezésnek személyi, tárgyi és anyagi feltételeit is meg kell teremteni, mint például moderátor, közösségi platform, és ezek költségei. További feltétel, hogy a közösségi tervezés lehetősége a tervezési folyamat elején jelenjen meg, az érintettek között egyenrangúság legyen, valódi jogaik legyenek. Feltétel továbbá a kölcsönös tájékozottság esélyének megteremtése, ehhez minden résztvevőnek lehetőséget kell biztosítani egy tanulási, szocializációs folyamatban való részvétellel. Mindezen feltételeken túl valódi közösségi tervezésről akkor beszélhetünk, ha minden együttműködő megosztja egymás között a közös tevékenységből eredő hasznot és kockázatot is.

A társadalom bevonásával megvalósuló közösségi tervezés gyakorlati megvalósulása erősíti a társadalmi kohéziót, hozzájárul a társadalmi jóléthez. Az egyes társadalmi folyamatokat, illetve azok környezeti vonatkozásait a *II.10. Társadalom* című fejezet tartalmazza.

További javasolt feladatok

- Tekintettel arra, hogy egyes fővárosi környezetügyi feladatokkal kapcsolatos különböző tájékoztatások, vélemények csak részben megalapozottak, vagy teljesen megalapozatlanok, ezért a Fővárosi Önkormányzatnak mindent meg kell tenni a lakosság hiteles (vonatkozó jogszabályoknak megfelelő, szakmailag ellenőrzött, lényegi és valós folyamatokat mutató) tájékoztatása érdekében.
- A releváns környezeti adatok hitelesség kérdésén túl látni kell, hogy a **környezettudatosság erősítésének egyik legfőbb kihívása** – a Magyar Természetvédők Szövetsége nyomán – az a végsőnek nevezhető ok, az az általánosan elfogadott társadalmi érték, amely **az anyagi javak gyarapodásában véli felfedezni az élet értelmét**, a boldogulás forrását. Ennek ellensúlyozására megfontolandó, hogy a Fővárosi Önkormányzat saját szabályozási, önkormányzati rendeletalkotási hatáskörébe tartozóan a **társadalmi értékteremtéssel nem járó** – különösen például a kerületi lakosok gyakorlatilag ingyenes közterületi parkolása, a reklám-, a túlturizmus – **tevékenységek működtetési feltételeit a Fővárosi Közgyűlés progresszív módon mihamarabb korlátozza**, annak ellenére, hogy az ilyen jellegű bevételek a Fővárosi Önkormányzat számára rövid távon egyre inkább nélkülözhetetlenek tűnnek.

- A lakosság hiteles tájékoztatásával kapcsolatban további jelentős kihívást jelent a napjainkban nagyon hangsúlyossá vált infokommunikációs eszközök használata, amelynek során a közösségi média közreműködésével személyre szabott, célzott információk gyors és széleskörű, hatékony eljuttatása történik. E kihívás során a személyre szabott, célzott információk hatékony eljuttatásán kívül egyidejűleg **indokolt lenne biztosítani a szakmailag ellenőrzött, lényegi és valós tartalom biztosítását** is, illetve az információk tartalom hitelességéért felelős – állami, önkormányzati – szervezet álláspontjának figyelembevételét.
- Az éghajlati változásokhoz, rendkívüli környezeti eseményekhez történő alkalmazkodás (árvízvédelem, szmogriadó) érdekében a lakosság környezetügyi tájékoztatása sajtóközlemények formájában is szükséges, illetve lehetséges.
- A szemléletformálást nem csak a fővárosi lakosság és vállalkozások részére fontos biztosítani, hanem a Fővárosi Önkormányzat, valamint a közszolgáltatásokat végző fővárosi gazdasági társaságok alkalmazottjai számára is, annak érdekében, hogy a környezettudatos szemlélet érvényesüljön a napi működésben. A beszerzéseket, projekteket, az éves üzleti terveket és stratégiákat a környezetvédelmi, fenntarthatósági szempontok mentén kell kialakítani.
- A lakossági szemléletformálás során nem csak a környezetvédelem és a fenntarthatóság alapelveinek átadása szükséges, hanem a konkrét lakossági beruházások megvalósításával kapcsolatos szaktanácsadás biztosítása is, pl. energetikai korszerűsítés esetén.
- A szemléletformálás, a környezeti nevelés részét képezi a tudásmegosztás, melynek érdekében biztosítani kell a fővárosi cégek, oktatási intézmények és a kerületi önkormányzatok közötti partnerséget.

Függelék

F.1. A környezeti helyzet megítélésének mértéke (szignifikancia) a lakóhely, illetve a sűrűn látogatott városrészek állapota alapján

	belvárosi jellegű	külvárosi jellegű
Rossz a levegő, és ez károsítja az egészséget	0,753	0,180
Túl nagy az autóforgalom	0,720	0,116
Nagy a közúti közlekedésből eredő zaj	0,714	0,150
Nincs elég fa az utcákon	0,486	0,092
Nyáron túlságosan felforrósodik a város, az utcák, az épületek, a járművek	0,483	-0,010
Koszosak az utcák: sok a szemét, kutyapiszok	0,454	0,188
A kerti zöldhulladék vagy szilárd tüzelőanyagok égetése miatt gyakori a füst	0,009	0,591
Hulladékkal, például műanyagpalackkal, ruhaneművel, bútorkhulladékkal fűtenek	0,032	0,538
Sok az illegális szeméttlerakás	0,294	0,462
Gyakoriak az esőzések utáni elöntések az utcákon, közterületeken	0,209	0,362

1. táblázat: A környezeti helyzet megítélésének mértéke (szignifikancia) a lakóhely, illetve a sűrűn látogatott városrészek állapota alapján, 2021.

F.2. Tanösvények és bemutatótáblák Budapesten

2. táblázat: Tanösvények és bemutatótáblák Budapesten

Tanösvény/ib emutató-tábla neve	Örökdő tanösvények (5)	Jane Goodall tanösvény	Pálvögyi-barlang	Szemlő-hegyi tanösvény	Sas-hegy tanösvény	Hasznos Hulladék Tanösvény	Jókai-kert tanösvényei (Kőpark tanösvény, kertbemutató tanösvény)	Fővárosi Állat- és Növénykert Japánkerti tanösvény
Kerület	2., 12.	2.	2.	2.	11.	11.	12.	14.
Védett terület neve	Budai Tájvédelmi Körzet	Budai Tájvédelmi Körzet	Budai Tájvédelmi Körzet, Pálvögyi-barlang	Szemlőhegyi-barlang	Budai Sas-hegy TT	Gellérthegy TT	Jókai-kert TT	Fővárosi Állat- és Növénykert TT
Védettség foka	országosan védett	országosan védett	országosan védett	országosan védett	országosan védett	országosan védett	országosan védett	országosan védett
Létesítő	WWF, Pilişi Parkerdő Zrt.	Jane Goodall Intézet, MME Kéttítű- és Hullővédelmi Szakosztály, DINPI, Pilişi Parkerdő Zrt.	DINPI	DINPI	DINPI, Európalánta Közhasznú Egyesület	Budapest Főváros Önkormányzata	DINPI	Fővárosi Állat- és Növénykert
Létesítés dátuma	2003-2009 (több ütemben)	2018	2004	2010	2012, 2017	2014	2004, 2012	2015
Felújítás dátuma	-	-	2012	-	-	-	-	-
Hossz (m)	250-775 (össz: 5000)	900	20	300	850+150	120	200+400	200
Állomások száma	5 db/útvonal	6	5	8+1	7, 3	5	10	5

Tanösvény/ bemutató- tábla neve	Kerület	Védett terület neve	Védettség foka	Létesítő	Létesítés dátuma	Felújítás dátuma	Hossz (m)	Állomások száma
Homoktövis tanösvény	4.	Újpesti Homoktövis TT	helyi védett	MME	2011 (2016 bővítés)	2022	350	5
Róka-hegy tanösvény	3.	Róka-hegy TT	helyi védett	MME	2018	-	700	7
Aquincumi mocsáros tanösvény	3.	Mocsáros- dűlő TT	helyi védett	Aquincum - Mocsáros Egyesület	2012	-	4000	7
Balogh Ádám-szikla tanösvény	2.	Balogh Ádám-szikla TT	helyi védett	MME	2014	-	200	3
Apáthy-szikla tanösvény	2.	Apáthy-szikla TT	helyi védett	MME	2014	-	780	7
Ferenc-hegy tanösvényei (Erzékek ösvénye, Tükörben az éővilág)	2.	Ferenc-hegy TT	helyi védett	Európalánta Közhasznú Egyesület	2013, 2016	-	800	6, 6+1
Guckler Károly tanösvény	2.	Budai Tájvédelmi Körzet	országosan védett	Piliszi Parkerdő Zrt.	(1918), 2018	-	3500	14
Normafa kardioösvény	2.	Budai Tájvédelmi Körzet	országosan védett	Szent Ferenc Kórház, Pest Megyei Természetbarát Szövetség	2018	-	5100	8
Hunyadi- szigeti Honvéd tanösvény	22.	Háros-sziget TT	országosan védett	Honvéd Sporthorgász Egyesület	1995	-	400	8
Tamariska-domb tanösvény	21.	Tamariska-domb TT	országosan védett	DINPI, Csepel Önkormányzata	2013	-	600	5 tanösvény-tábla, 6 tájékoz-tató tábla, fajláblák

Tabáni tanösvény	Soroksári Botanikus Kert tanösvény	Tétényi-fennsík tanösvény	Merzse-mocsár tanösvény	Naplás-tó tanösvény	Ördögórom	Kis-Sváb-hegy tanösvényei	Rupp-hegyi tanösvény	Budai Arborétum tanösvényei (3 db)	Felsőrákosi-rétek tanösvény	Tanösvény/bemutató-tábla neve
1.	23.	22.	17.	16.	12.	12.	11.	11.	10.	Kertület
-	Soroksári Botanikus Kert TT	Tétényi-fennsík TT	Merzse-mocsár TT	Naplás-tó TT	Ördögórom TT	Kis-Sváb-hegy TT	Rupp-hegy TT	Budai Arborétum TT	Felsőrákosi-rétek TT	Védett terület neve
nem védett	helyi védett	helyi védett	helyi védett	helyi védett	helyi védett	helyi védett	helyi védett	helyi védett	helyi védett	Védettség foka
Budavári Önkormányzat	SZIE Kertészet-tudományi Kar	Zöld Jövő Környezetvédelmi Egyesület, MME	XVII. Kerületi Önkormányzat, Rákosmenti Mezei Őrszolgálat, MME	XVI. Kerületi Önkormányzat, Rákosmenti Mezei Őrszolgálat, MME	MME	MME, Európaláta Egyesület	MME	SZIE Kertészet-tudományi Kar	MME	Létesítő
2014	2004	2005	2012	2012	2016	2012, 2017	2013 (2018 bővítés)	2004-től több ütemben	2014 (2015 bővítés)	Létesítés dátuma
-	2013	2017	2017	2022	-	-	-	-	2022	Felújítás dátuma
500	2700	3000	7700	4500	650	750, 1000	450	8000	5400	Hossz (m)
1+100	20	12+12	15	18	6	8, 5	6	40	12	Állomások száma

Tanösvény/ bemutató- tábla neve	Óbudai- sziget tanösvény	Záporkerti meseösvény	Farkaserdő tanösvényei (Farkaserdő tanösvény, Út az egészséghez program)	Kamaraerdei tanösvény	Brassó- Komondor Park és tanösvény	Madárbarát tanösvény	Páskom-liget tanösvényei (természetismereti tanösvény, erdei tornapálya)	Sashalmi-erdő tanösvényei	Tanösvény/ bemutató- tábla neve
Kerület	3.	3.	4.	11.	11.	14.	15.	16.	Kerület
Védett terület neve	-	-	-	-	-	-	-	-	Védett terület neve
Védettség foka	nem védett	nem védett	nem védett	nem védett	nem védett	nem védett	nem védett	nem védett	Védettség foka
Létesítő	Főkert Nonprofit Zrt.	Európalánia Közhasznú Egyesület	Pilis Parkerdő Zrt.	Újbuda Önkormányzat a, Pilisi Parkerdő Zrt.	Újbuda Önkormányzata	Városliget Zrt., MIMÉ	Magfejítő Közhasznú Alapítvány (természetismereti tanösvény), Pilisi Parkerdő Zrt., XV. Kerületi Önkormányzat (erdei tornapálya)	Neumann János Számítástechnikai Szakközépiskola	Létesítő
Létesítés dátuma	2014	2017	2000, 2016	2012-2014	2016	2016	2012	2015	Létesítés dátuma
Felújítás dátuma	-	-	-	-	-	-	-	-	Felújítás dátuma
Hossz (m)	350	100	1500, 4200	4000	200	300	1000, 1800	350	Hossz (m)
Állomások száma	10	1 játszódoboz és elrejtett figurák	3, 10	12	43+3	10	5	7	Állomások száma

Tanösvény/ bemutató- tábla neve	Kis Dunai-öböl tanösvény	Biodiverzitás tanösvény	Pusztaszeri úti védett földtani alapszelvény	Fűvészkeri bemutató	Gellért-hegyi bemutató	Kondor utcai libanoni cédrus	Madárvilág bemutató - Kopaszi-gát	Dendrológiai bemutató	Nagyfejű Csajkó Tanösvény	Tanösvény/ bemutató- tábla neve
2.	21.	3.	2.	8.	11.	2.	11.	18.		Kertület
Szép-Völgyi erdő	-	-	Pusztaszeri úti védett földtani alapszelvény TE	Budapesti Botanikus Kert TT	Gellérthegy TT	Kondor utcai libanoni cédrus TE	-	-		Védett terület neve
nem védett	nem védett	nem védett	országosan védett	országosan védett	országosan védett	helyi védett	nem védett	nem védett		Védettség foka
Fővárosi Önkormányzat, II. kerületi önkormányzat	Csepeli Zöld Kör, majd Csepeli Önkormányzat	ZHAW, FŐKERT Nonprofit Zrt.	MME	Fűvészkeri	DINPI	MME	Öböl XI Kft.	XVIII. Kerület Önkormányzata, Pestszentlőrinc-Pestszentimre Önkormányzata		Létesítő
2021	2000-es évek eleje, majd 2016	2014	2013	2014	n.a.	2013	2009	2014		Létesítés dátuma
-	-	-	-	-	-	-	-	-		Felújítás dátuma
1300	250	n.a.	-	-	-	-	-	-		Hossz (m)
11	5	n.a.	1	1	1	1	1	1		Állomások száma

Tanösvény/ bemutató- tábla neve	Turjános Természetvédel- mi Terület	Felsőrákosi- tó	Tanösvény/ bemutató- tábla neve	Turjános Természetvédel- mi Terület	Kerület	Védett terület neve	Védettség foka	Létesítő	Létesítés dátuma	Felújítás dátuma	Hossz (m)	Állomások száma
Kiscelli- Doberdó tanösvény			Kiscelli- Doberdó tanösvény		3.		nem védett	Óbudai Egyetem	2021		1200	7
			Felsőrákosi- tó		10.		helyi védett		2020	-		2
			Turjános Természetvédel- mi Terület		15.		helyi védett					

A fejezet hivatkozásai

- ¹ A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény 54. § (2) bekezdése
- ² Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény 6. § a) pontja
- ³ Special Eurobarometer 501 (2019): Attitudes of European citizens towards the environment.
<https://ec.europa.eu/comfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/search/501/surveyKy/2257>
- ⁴ Special Eurobarometer 416 (2014): Attitudes of European citizens towards the environment.
http://ec.europa.eu/comfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_416_en.pdf
- ⁵ 102/2016. (V. 13.) Korm. rendelet a nemzeti köznevelésről szóló 229/2012. (VIII. 28.) Korm. rendelet módosításáról
- ⁶ 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról
- ⁷ <http://ofi.hu/okoiskola>
- ⁸ <https://ofi.oh.gov.hu/okoiskolak-adatbazisa>
- ⁹ <http://zoldovoda.hu/zold-ovodak-magyarorszagon-terkepes-elrendezes>
- ¹⁰ <http://budapest.hu/Lapok/Kiemelt-fejleszt%C3%A9si-c%C3%A9lok,-k%C3%A9z%C3%B6nyvek.aspx> Zöldinfrastruktúra füzetek: Vízérzékeny tervezés a városi szabadtereken; Vízáteresztő burkolatok; Zöldhomlokzatok; Városi fák és közművek kapcsolata
- ¹¹ Ferenc pápa Laudato si' kezdetű enciklikája közös otthonunk gondozásáról (Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest 2015):
https://regi.katolikus.hu/konyvtar/ferenc_papa_laudato_si_enciklika.pdf
- ¹² A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtásáról szóló 234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet 37. § (1) bekezdése
- ¹³ Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény 6. § a) pontja
- ¹⁴ Budapest Főváros Önkormányzata Közgyűlésének 12/2009 (III.13.) önkormányzati rendelete a Fővárosi Önkormányzat Környezetvédelmi Alapjáról
- ¹⁵ <https://rdt.budapest.hu/>
- ¹⁶ <https://kozossegitervezes.budapest.hu>
- ¹⁷ <http://klimapanasz.online/>
- ¹⁸ <https://www.budapestdialog.hu/>
- ¹⁹ Budapest Főváros VIII. kerület Józsefvárosi Önkormányzat Képviselő-testületének 3/2011. (I.24.) önkormányzati rendelete a Környezetvédelmi Alap létrehozásáról, kezeléséről és felhasználásáról
- ²⁰ 34/2007. (X. 25.) Budapest Főváros XIII. kerületi önkormányzati rendelet a Környezetvédelmi Alap létrehozásáról és működtetéséről
- ²¹ Budafok-Tétény Budapest XXII. kerület Önkormányzata képviselő-testületének 12/2013. (IV.22.) önkormányzati rendelete a Környezetvédelmi Alapról
- ²² Sain M. (2010). Segédlet a közösségi tervezéshez. Budapest NFGM, VÁTI Nonprofit Kft.